

İZMİR TİRE'DE KEÇECİLİK¹

Deniz DARUGA*

Özet

Koyun, tiftik keçisi, tavşan, deve ve lama gibi hayvanların yünleriyle su, sabun ve ısı yardımıyla oluşturulan alkali bir ortamda liflerin birbiri arasına girmesi ile elde edilen keçe, bilinen en eski tekstil yüzeyle el sanatı ürünü olup, ilk ortaya çıkış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Günümüzde gelişmekte olan teknoloji ile fabrikasyon keçe üretimi yapılmakta ise de Tire'de hala geleneksel yöntemlerle keçe yapımı devam etmektedir.

Kuzunun ilk kırkımı olan ağustos yününden keçenin iyisi, koyunların ikinci kırkımından olan nisan yününden de ikinci kalite keçe imal edilir. Günümüzde modern evlerin süsü olarak kullanılan keçe, imalinden sonra tel tel ayrılır. Gerekli renk ve motifler hazırlandıktan sonra hasır zemin üstüne dökülen keçe hasır üzerinde düzgünce dürülür ve 3-4 kişi tarafından 1 saat boyunca tepilerek dövülür. Ter ile yoğrulmuş yün' denilen keçe sabahtan akşama kadar tamamlanmazsa kalitesi düşer. Ala keçe(yağ keçesi), tuzuk, süt keçesi, yük keçesi, at keçesi(belleme),deve keçesi, sargı (bebe keçesi), kepenek, ayakkabı, minder keçesi, başlıklar ve giysi olarak kullanılan birçok çeşidi bulunmaktadır. Ayrıca günümüzde şal, terlik takı, cüzdan, kemer, yelek, yastık, çanta gibi günlük kullanım ürünleri de elde edilmektedir.

Bu çalışmada, İzmir-Tire'de geleneksel yöntemlerle üretilen keçenin geçmişten günümüze Türk kültürü içindeki yeri ve önemi, keçe üretiminde kullanılan araçlar ile uygulanan teknikler ve keçe çeşitleri incelenmiştir. Geçmiş ve günümüz örnekleri incelenerek, günümüz ihtiyaçları doğrultusunda farklı tekniklerle bütünleştirilerek turistik ve sanatsal değeri olan keçenin tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Keçe, Keçecilik, Tire

¹ Bu makale 15-18 Kasım 2012 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Yöresel Ürünler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı,denizdaruga@hotmail.com

GİRİŞ

Koyun, tavşan, deve, lama ve alpaka gibi hayvan yünlerinin su, ısı ve basınç altında sıkıştırılmasıyla yapılmış bir tür kaba çözümsüz, çok kalın dokumadan oluşturulmuş kumaş ile bağlantılı işler keçecilik adı altında toplanmakta ve bu mesleği uygulayan ustalara keçeci denilmektedir². Keçeleşme yünün kendine özgü pulcuklu yapısının fiziksel bir özelliği olup, çağlar boyunca, insan gereksinimleri doğrultusunda üretilmiş ve günümüzde de üretilmeye devam edilmektedir.

Keçecilik bütünüyle bir zanaatsal bir üretim olup, üretildiği yörelere göre farklılıklar göstermektedir. Gelişmekte olan teknolojiyle birlikte fabrikasyon keçe üretimi yapıyor olsa da, Anadolu'nun belirli bölgelerinde hala geleneksel yöntemlerle üretim devam etmektedir. Bu yörelerden biri olan İzmir Tire'de geleneksel yöntemler kullanılarak keçe yapımı sürdürülmektedir.

Keçe ve Özellikleri

Tepme keçelerin temel hammaddesi yün lifidir. Keçeleşme; deri ürünü hayvansal yani keratin yapılı liflerde görülür. Bu özellik ipekte, bitkisel, madensel ve yapma (kimyasal) liflerde yoktur. Keçeleşme; deri ürünü hayvansal liflerin örtü hücrelerinin birbirine çözülmeyecek şekilde kenetlenmesiyle meydana gelir.³

Koyun, kuzu yününden yapılan keçelerde, egemen olan renkler kırmızı ve lacivettir. Koyunların ikinci kırkım ayı olan Ağustos Kırkımından elde edilen yünler, keçe yapımı için en uygun yünlerdir. Ayrıca renk seçiminde yeşil, mor, sarı, kahverengi ve mavi renkler de kullanılır. Keçenin daha yumuşak olması isteniyorsa, kuzu yünü kullanılır. Tanınmış başlıca motifler Kafes, Dama, Baklava, Göbek, Kertik, Gülbadem ve Keçiboynuzu'dur. Bunlara ek olarak Sini, Kuş, Nargile, Ibrık gibi motiflerde kullanılır. Son yıllarda Ay-Yıldız motifi diğerlerinden daha çok kullanılır olmuştur. Keçenin kullanım alanları içinde, yer yazgısı, kepenek ve avcılar için tapa bulunmaktadır. Keçe yapımında el, ayak ve ses ritmi çok önemlidir. Aynı anda 3-4 kişinin tempolu bir şekilde 'İhlama' sesiyle ayaklarını ritimsel kullanmaları

² H.Örcün Barışta, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2005.

³ Yrd. Doç. Dr. Cavidan Başar Ergenekon, Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi Renk Desen Teknik ve Kullanım Özellikleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.43.

işlemenin ilginç yönlerinden biridir. Keçe yapımı, sabahtan başlayıp akşama kadar devam eder. Esasen keçenin aynı günde bitirilmesi gerekir. Yapım yarıda kalacak olursa keçenin kalitesi bozulur.⁴

En çok talep edilen keçe ürünleri, yaygı keçesi ve kepenektir. Yaygı keçesi evlerde yer ve divan üzerlerine sermek için bir ev eşyası olarak, kepenek ise çobanlar için yapılmakta ve araziye çıktıklarında onları hava koşullarından korumaya yarayan bir giysi olarak kullanılmaktadır. (Resim7-8)Sipariş olursa keçeden torba, paspas ve belleme(eyer) de yapılmaktadır.⁵(Resim9-10)

Resim
7:Kepenek

Resim
8:Kepenek

Resim 9:Keçe
Paspas

Resim 10:Keçe Belleme (eyer),
(S.Ekici,s.58)

Keçenin haricindeki tüm keçe çeşitlerinin zeminleri desen ile kaplıdır. Desenler stilize bitkisel ve geometrik formlardan oluşmaktadır. Keçeneklerin ön yüz, üst göğüs hizasındaki bölümlerinde renkli çiçek motifi ve alt kısmında da keçe ustasının müşteri kayıt defterindeki sıra numarası almaktadır.⁶

Tire'de Keçe Yapımı ve Keçecilik

Keçenin kültürel ve tarihsel zenginliğine karşın, Türkiye'de geleneksel keçe ustaları ayakta kalabilmek için ciddi bir mücadele vermekte ve yöresel sanatlarını devam ettirmektedirler. Ülkemizin önemli keçe merkezlerinden biri olan İzmir Tire'de bilinen keçe ustaları şöyledir;

Arif Cön, dedesi Mahmut ve babası Cemil Cön'den devraldığı mesleği ilkokul çağından beri sürdürmektedir. Geleneksel desenlerin yanı sıra yeniliğe de açıktır. Amacı keçeciliği günümüz

⁴ A.Munis Armağan, Yeşil Tire Dergisi, Tire Belediyesi Yay., 1991, s.104.

⁵ S.Ebru Ekinci, Balıkesir El Sanatları, T.C Balıkesir Valiliği İl Kültür Turizm Bakanlığı Yay., 2006, s.58)

⁶ S.Ebru Ekinci, a.g.e., s.59)

yaşamı içine taşımaktır. Yurt dışında keçeyi amatörce yapan turistler sık sık ziyaret etmektedir. Gelen ziyaretçiler burada öğrendikleri ile yaptıkları eserlerin resimlerini göndermekte ve bilgiler aktarmaktadırlar. Böylece kültür alışverişine de köprü olmaktadır.⁷

Ömer Kuyucaklıoğlu, 9 yaşından beri baba mesleği olan keçeciliği sürdürmektedir. Babası keçe ustası Hasan Usta'dır. Tire'de sözü edilen ustalardandır.1987'de atölyesini devrettikten sonra 2010 yılına kadar Cemil Cön'ün yanında keçeciliği sürdürmüştür. Keçecilikte kullanılan makinelerin imalatında bulunmuştur.

Hulki Gürer, 12 yaşından beri keçeciliği sürdürmektedir. Babası keçeci Refik Gürer'den mesleği devralmıştır. Motifleri yapım esnasında oluşturmaktadır. Yapmış olduğu keçeler 1967 senesinde Kanada'dan gelen kişiler tarafından kitap haline getirilmiş ve müzelere dağıtılmıştır.⁸

Ahmet Zincirliođlu, dedesi keçe ustası Şeref Zincirliođlu, babası ise Hüseyin Zincirliođlu'dur. Dededen gelen keçecilik mesleğini sürdürmektedir. Geleneksel keçelerin hepsini yapmaktadır. Bezemelerde sentetik boyalar kullanmaktadır. Özellikle deve keçesi ve paspas keçeleri yapmaktadır. Tire'de boyama işinin ağırlığı Ahmet Usta'dadır. Havutlar önce beyaz yapılıp daha sonra boyanmaktadır. Çocukları artık keçeciliği sürdürmemektedir.

Arif Dursun, 25 yıldır keçecilik yapmaktadır. Babası Feyzullah Durdun'dan aldığı mesleği onun ölümünden sonra da sürdürmektedir. Kanarya yuvalığı, fes, sikke, traktörlerin ön teker kıl keçesini yapmaktadır. Bir nevi sanayiye de yönelmiştir.7-8 yıldır bu şekilde çalışmaktadır. Kuş keçesi kanaryaların üremesinde kullanılmaktadır. Tire'deki ustalardan yalnızca Arif Dursun bu şekilde çalışmaktadır.

Şerafettin Detlin,45yıldır bu işin ustası ve çarşının önemli emektarlarından. Şerafettin Usta'nın baba mesleği olmayıp Ahmet Zincirliođlu ile beraber çalışmaktadır. Geleneksel keçeciliği sürdürmektedirler.

Rıfat Yeşilbal, 1929 doğumludur. Baba mesleği olmayıp keçeciliği oğlu İlyas Yeşilbal ile sürdürmektedir. 60 yıldır bu işin içerisinde. Geleneksel süslü keçeler, yazgılar, yazgılar, sandalye minderleri yapmaktadırlar. Kullandıkları boyalar sentetik boyalardır.⁹

⁷Emre Erdemoğlu, Giyilebilir Sanatta Keçe Tekniği Uygulamaları,D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tas.Lisans Tezi,İzmir,2009,s.26.

⁸ A.g.e.s 28.

⁹ A.g.e.s.29

Resim 11: Tire'de keçe atölyesi

Resim 12: Yünlerin toplanması

Foto:Deniz Daruga,(Cön Atölyesi)

(H.Ö.Barıştı,s.121)

Tire'de; Tire, Ödemiş ve Bayındır koyunlarında elde edilen yünler kullanılmaktadır. Genellikle kuzunun ilk kirkımı olan yününden iyisi, koyunların ikinci kirkımı olan ağustos yününden ikinci kalite olanları yapılır.(Resim 11-12) Köylüden satın alınan ya da keçe yaptırmak üzere üretici tarafından getirilen yünün öncelikle bıtırak ve pislikleri ayıklanır. Elle çıkmayan pislikler makasla kesilerek temizlenir. Bundan sonra ditme işlemi gelir. Temizlenen yün el ile birbirinden ayrılır. Siyah renkli yünler nakış işinde, beyaz yünler keçenin alt ve üst yüzeylerinde, kirli renkliler ise orta tabakaya gizlenerek değerlendirilmek üzere ayrılırlar.(Resim 13)Bu ditme işlemi sonucunda yün atılmaya hazır hale gelmiştir. Ditme işlemi elle yapıldığı gibi basit bir sürtme makinesi ile de yapılabilir.

Resim13: Yünü kalitesi Resim 14: Yünün atılmasında

Resim15:Dövme Makinası ve rengine göre ayrılması kullanılan tarak makinesi

Foto:Deniz Daruga(Tire) (C. Başar Ergenekon,s.62) Foto:Deniz Daruga(Tire)

Didilen yün hallaç yayı ya da tarak makinesi ile atılarak lifleri birbirinden ayrılır. Bu işleme "atma" işlemi denir.(Resim 14-15) Ham yün ya da yapağı keçe yapılacak halialmış olur.

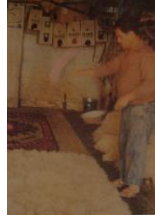
Ala keçe (yayğı keçe) yani nakışlı keçe yapılmak isteniyorsa; nakışlık, top tabir edilen ince keçelerden kesilerek elde edilen çubuk ve parçalar kullanılarak kalıp denilen hasır üzerine nakış

döşenir. (Bu nakışlıklar Tire'de halen kökboyası ile boyanmaktadır) Desenin üzerine de atılmış yün birkaç tabaka halinde dökülerek çubuklarla düzeltilir.**(Resim16)** Dökme işleminden sonra çok az ılık su serpilir.**(Resim17)** Bir uçtan başlanarak düzgün bir biçimde dürülür.**(Resim18)** Kalıbın üzerine düz keçeden yapılmış olan kalıplar sarılır. Kalıp ipi ile sıkıca bağlanan dürüm tepme işine hazırdır.**(Resim19)** Ekme işlemi ayak ile 30-40dk makine ile 60dk devam eder.¹⁰

Resim16: Çubuk

Foto:Deniz Daruga

Resim 17: Suyun serpilmesi

(C.Başar Ergenekon,s.68)

Resim 18: Dürülme aşaması

(C.Başar Ergenekon,s.70)

Resim 19: Tepme işine hazır dürüm

(C.Başar Ergenekon,s.70)

Resim 20: Çatkısı yapılan keçe

foto:Deniz Daruga (Arif Cön,Tire)

Bu işlemden sonra kaplamak işlemine geçilir. Çözülen kalıp üzerinde keçeleşmeye başlayan yünün kenarları düzeltilir. Bu işleme "kaplamak" yada "çatkı" yapmak denmektedir.**(Resim20)** Tekrar tepme işlemine geçmeden önce sabun ile su verilir. Dürülen yün bir saat daha tepilir ve yün keçeleşmiş olur. Bu işlemden sonra yün pişirme işlemine gelinir. Pişirme işlemi, makine ya da insan gücü ile hamamda veya atölyede yapılır.

¹⁰ Arif Cön Keçe Atölyesi, erişim tarihi: 04.11.2012

Elde pişirme ovma ile başlar, sıcak su dökülen keçe bilekten dirseğe kadar olan kısımla ovulur. Keçenin yünleri birbirine girinceye kadar devam edilir. Tüyleri birbirine geçen keçenin pişirilmesinde ikinci aşama "kazıklamadır". Çok sıkı biçimde dürülmüş keçe sıcak su verilerek kolla da pişirme işlemi devam eder. Buna "oklavalama" da denilmektedir. Bundan sonra açılan keçenin tesviyesi yapılır. Yumruklayarak ince yerler kalınlaştırılır, kalın yerler inceltir, uzayan kesim kısaltılır, kısalan kısım uzatılarak keçe istenilen kalınlığa ve düzgünlüğe getirilir. Kepenek yapımında bu işleme "karıştırma" denir. Bundan sonra dizleme dediğimiz işlem başlar. Dizlemeden amaç keçenin sıkıştırılmasını ve sertleşmesini sağlamaktır. Dizler ile keçenin üzerine bastırılır ve keçe döndürülerek ilerletilir. Bu arada ustalarda dizleri üzerinde kayarlar. Tesviye ve düzleme sırasında oluşan kırışıklıkların düzeltilmesi ve keçenin son şeklinin verilmesi işlemine de "tığlama" denir. Tığlama, kolların bilekten dirseğe kadar olan kısmıyla yapılır. Bundan sonra iyice yıkanan ve sıkı bir şekilde dürülen keçe süzölmeye bırakılır. Bir gece süzölen keçe ertesi gün güneşte kurutmaya asılır. Böylece kullanıma hazır keçe elde edilmiş olur. Semer için yapılan keçeler bütün olarak kesilir ve 10-20 parça halinde çatılır. Yani kenarları kıvrılarak üzerine yün verilir. Böylece kat yeri görülmez ve kenarlar yuvarlanır. Daha sonra bir saat dövölerek üzerine nakış koyup, pişirilir.¹¹Günümüzde hamamda göğüsleme işlemi tamamen terk edilmiştir. Bu işlemi makineler gerçekleştirmektedir. Sıcaklık ve suyla yünlerin iyice kaynaşması sağlandıktan sonra keçenin eğrilmiş kenarları düzenlenir.15-20 dakika sonra tepme işlemi yapıldıktan sonra hazır duruma gelen keçe açılarak kurumaya bırakılır.

Keçe yapımında kullanılan araç ve gereçler şunlardır; **Yay**, ağaçtan yapılan ve yünü atmaya yarayan alettir. **Kalıp**, keçeğe şekil vermek için kullanılır. **Sepki**, atılan yünün kalıp üzerine serildikten sonra sıkıştırmak için kullanılan uzunca bir çubuktur. **Hasır sırtığı**,2 metre boyunca keçenin üzerine sarıldığı sırtıktır. **Hasır şalı**,2 metre eninde,1,5 metre boyunda olan bir şalıdır. Keçenin üzerine sarılan bezin üzerine donanmaktadır.(**Resim21**) **Çubuk**,40-50cm boyunda uzun kollu yabaya benzer bir alettir. Yünün kalıbı üzerine yayılmasında kullanılır. **Makas**, yün yayla atılırken yaya sarılanlar ve keçenin kesilmesinde kullanılır.(**Resim22**)**Su Kabı ve Sabun Kazanı**, keçeğe su, sabun vermek için kullanılır(**Resim23**)**Halat**, keçeği ve hasır kalıbı sıkıştırmak için kullanılır.¹²**Uzun ağaç, hasıra** serilen yünleri toplamakta kullanılır.

¹¹ Arif Cön, Keçe Atölyesi, erişim tarihi:04.11.2012

¹² Hikmet Gürçay,Keçe ve Keçecilik,Türk Etnografya Dergisi,Türk Tarih KurumuBasımevi,Ankara,1966,sayı:9,s.27.

Resim 21:Hasır Şalı Resim 22: Makas Resim 23: Sabun kazanı Resim 24: Desenleme

foto:Deniz Daruga

foto:Deniz Daruga

foto:Deniz Daruga

foto:Deniz Daruga

Desenlemede kullanılan yöntemler;

Aplike yöntemi; düz keçe zemini üzerine başka renkte ince keçelerden kesilmiş figürler veya geometrik şekiller, keçe yapılırken birbirlerine yüzeylerinden kaynaştırılarak ya da keçeye dikilerek desenlenir. **Yün tutamlarıyla desenleme;** ilk olarak renkli yün tutamları keçe yapılacak zemine yerleştirilir, zemini oluşturacak yünler döşenir ve keçe pişirilirken elyaflar birbirine yapışır.**(Resim24)İşleme yöntemi;** Pişirilmiş keçe üzerine iplik ya da metal iplik ile dikişleme suretiyle (işleme) desenlenir. **Bitmiş keçe yüzeyinin boyanması suretiyle desenleme yöntemi;** renkler bitkiler ve mineral tozlarından elde edilir. **Mozaik aplike yöntemi;** Keçeyüzeyini oluşturacak desenler, ayrı ayrı kesilerek yapıştırma veya dikme suretiyle keçe yüzeyine sabitleştirilir.

Keçe Çeşitleri

Tarih boyunca birçok alanda kullanılan keçe, sanayileşme süresi içinde sanayide de kullanılmış, ancak birçok sanayi ürünü de keçenin yerini alarak keçenin kullanıldığı alanları sınırlamıştır. Tarih içinde ve günümüzde keçenin kullanıldığı yerler ile keçe çeşitleri saptanabildiği kadar ile şunlardır:

Sergi Keçesi (Yaygı keçesi):Evlerde, çadırlarda alaçık ve topak evlerde yerlere serilen desenli veya desensiz değişik boyutlarda keçelerdir.**(Resim25)**

Turluk: Genellikle Anadolu'da Türkmenler, Orta Asya'da Türkler tarafından kullanılan alaçık üzerine örtülen düz siyah veya düz kirli renkteki saçaklı keçelerdir.

Süt Keçesi: Bir parmak kalınlığında süt kazanın üzerine örtülen beyaz keçedir. Sağılan sütün sıcak ve temiz durması için kullanılır.

Yük Keçesi: Konargöçer toplumlarda, yolculuk sırasında eşyaların yağmurdan, soğuktan ve pislikten etkilenmemeleri için eşyaların üzerine örtülen keçedir.

Eyer Keçesi (Ter Keçesi): Eyerin üzerine geçirilen ve semer veya palanın hayvanın sırtına vurmaması ve yara yapmaması için kullanılan; çoğunlukla saraçlı, tiftik püsküllü desenli veya desensiz keçelerdi

Resim25:Sergi (Yaygı) Keçesi Resim 26:At Keçesi Resim 27:Deve ağızlığı keçesi

Foto:Deniz Daruga

Foto:Deniz Daruga

Foto:Deniz Daruga

At Keçesi (Belleme): Çıplak at üzerine konularak eyer vazifesi gören, bazen eyerin altına yerleştirilen 2cm kalınlığındaki keçelerdir. Üzerinde zikzaklı fitle ve ay yıldız nakışları bulunur. (Resim26)

Deve Keçesi: Develerde havutun altına konulan düz keçedir aynı zamanda deve ağızlığı olarak kullanılan keçelere de bu ad verilir. (Resim27)

Sargı (Bebe Keçesi): Göçerlerde ve Yörükler de bebeğin kundaklandığı üzeri desenli kare formlu keçe çeşididir.

Kepek: Çobanların soğuk hava şartlarından korunmak için giydikleri, önü açık genellikle omuzları köşeli, tepme keçe tekniği ile yapılmış bir çeşit pelerindir.¹³ Tek parça halinde yapılan, yaz günlerinde gölge sağlamasından dolayı serinlik, kışın ise sıcaklık veren çoban keçeleri dikişli ve dikişsiz olarak ikiye ayrılır. Uсталık ve özen istemesi bakımından dikişsiz türleri daha kıymetlidir.

¹³ Cavidan Başar Ergenekon, Tepme Keçelerin Tarihsel Gelişimi Renk Desen ve Kullanım Özellikleri, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1999,s.82.

Kış Keçesi: Beyaz yünden düz veya nakışsız olarak yapılan bu keçelerin çevresi "çirtik" olarak tabir edilen zikzaklı bir şekildedir. Yapıldıktan sonra yün boyası ile tamamen turuncu veya pembe renge boyanır. Kış aylarında evlerde ağırılan misafirlerin oturdukları yün minderler üzerine serildiğinden ebatları alttaki minderin ölçüsünde olur.

Sünger Yatak Keçesi: Kauçuk minderlerin piyasaya sürülmesi ile gelişen bu keçe türü 1 cm kalınlığında olup, minderin ölçüsüne göre yapılır ve nakışsızdır. Minderin üzerine serilir ve çarşafı kaplanır.

Başlıklar: Osmanlı döneminde keçecilik; aynı zamanda kavuk veya serpuş denilen baş giysilerinde de kullanılmıştır. Kavuklar biçimlerine göre külah, kılansuva, üsküf, börk, kallavi, mücevveze, takke, kalpak, fes gibi isimlerle çeşitlilik göstermiştir.¹⁴ Günümüzde de bazı türleri turistik olarak üretilmektedir. **Börk;** Genellikle beyaz keçeden yapılan başlıktır. **Hartavi:** Sipahilerin giydiği toparlak, keçe külahtır. **Sikke:** Mevlevi dervişlerinin giydiği devetüyü rengindeki keçe külahın adıdır. **Zerrin Külah:** Osmanlı Saray Teşkilatının (1928'den önce) Zülüflü Ağalar diye adlandırılan iç oğlanlarının giydiği üzeri som altın sırma işlemeli ve en iyi keçeden yapılmış iki tarafında birer züluf olan başlıktır. **Külah:** Dikişsiz, tek parçadan yapılmış sivri uçlu başlıktır. Çeşitli türleriyle yüzyıllar boyunca yalnız erkekler ve askerler tarafından giyilmiş bir başlıktır. **Üsküf:** Yeniçeri börkünün kenarları sırma işli bir çeşididir. **Taç:** Şeyh ve dervişlerin giydiği, keçeden yapılmış başlıktır. **Takke:** Halk tarafından giyilen başlıktır. **Arakiyye:** Mevlevilerin giydiği bir cins keçe başlıktır. Sikkeden daha ince ve daha kısadır.

Giysi, Ayakkabı ve Günlük Kullanımda Kullanılan Keçeler:

Çizme, Çorap ve Elbise; Hun kurganlarından kazılarda ele geçmiştir. **Ayakkabı Keçesi;** Ayakkabı tabanına konulan keçelerdir. **Aba;** Siyah ve beyaz keçeden yapılan önu açık hırkadır. **Yelek;** Açık veya koyu renk olabilen önu düğmeli, cepli, desensiz, keçeden yeledir. **Yamcı;** Süvarilerin yağmurda giydikleri keçeden yapılmış başlıklı pelerin. **Seccade;** Namazlık, camii keçeleridir. **Yolluklar, Dayanma Keçesi;** Duvar keçesi. **Yastık;** Orta Asya'daki göçerlerde kullanılmaktadır. **Kapı Keçeleri, Ütü Keçesi ve Yazma Tezgâh Keçesi, Ocakbaşı Keçesi, Minder Keçesi, Matara Kılıfı, Yatak Keçesi;** Çarşaf altına ve yorgan üzerine konulur. **Dolap Keçesi;** Ayaklara sarılan keçelerdir. **Top Keçe;** Renkli veya renksiz olup saraçlar, semerciler, ayakkabıcılar, tarafından kullanılan keçelerdir. Bunların yanında, günümüzde Tire'de yerli pazar yanında, turistik amaçlı üretilen keçe terlik, çanta ve aksesuarlar oldukça popülerdir

¹⁴ A.g.e.,s.130.

Resim 28: keçe çanta Resim 29:keçe şal Resim 30:keçe takı-toka Resim 31: keçe süs eşyaları

Foto:Deniz Daruga (Cön Atölyesi,Tire)

Günümüze ulaşan keçe türleri bebe keçesi, pala, market(sedir), yolluk, minder, namazlık, yastık, yüklük, kepenek, yamçı, yelek, külah, dolak, koşum keçesi, haşa, eyer, duvar keçesi, tandır keçesi, heybe, torba, turluk, alacık biçiminde sıralanabilir. Bu türlere yapımında keçe de kullanılan yer yer işlemlerle süslenmiş semer, eğer, palan vb. gibi hayvan koşumları eklenebilir.¹⁵

SONUÇ

El sanatları olarak nitelendirilen ve geçmişten bugüne aktarılmış olan keçecilik, İzmir Tire’de belirli özelliklerini koruyarak geleneksel yöntemlerle üretilmeye devam etmektedir. Usta çırak ilişkisi içinde öğrenilen ve yöresel özellik taşıyan keçelerin, geçmişe oranla bugün kullanım alanları azalmaktadır. Tire’de 1972 yılında 15 keçeci esnafı varken, 1982’de ise 13 keçeci esnafı çalışmakta idi. Bugün ise 4 keçe atölyesi çalışmakta ve üretime devam etmektedir.

Bugün daha çok turistik amaçla ve yöre civarındaki ihtiyaç doğrultusunda üretilen Tire keçelerinde yaygın olan motifler; kafes, dama, baklava, gülbadem, göbek, kertik, ibrik, kuş, nargile, sini ve keçiboynuzudur. Koyun, kuzu yününden yapılan keçelerde, egemen olan renkler kırmızı ve laciverttir. Genellikle Tire, Ödemiş ve Bayındır koyunlarından elde edilen yünler kullanılmaktadır. Son yıllarda ustalar geleneksel üretimler içinde yeni tasarımlara yer vermektedirler. Günümüz ihtiyaçları doğrultusunda değişen beğeniler, Tire’de keçe çeşitlerine

¹⁵ H.Örcün Barışta, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları,T.C Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları,Ankara,2005

yön vermiştir. Bugün Tire'de üretilen başlıca keçeler; halı, minder, terlik, çanta-heybe, takı-toka ve şallardır. Bunların yanında keçe yelek, kaftan, kepenek, belleme ve pas pas üretimi devam etmektedir.

KAYNAKÇA

AKÇA, Ü., Tokatlı Tasarım ve Üretim Yönüyle Keçeler, Yayınlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üniv.Sos.Bil.Enst. Geleneksel El Sanatları A.S.D., İstanbul,1993.

AND, Metin, Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,Ankara,1982.

ARMAĞAN,A.Munis ,Yeşil Tire Dergisi,Tire Belediyesi Yay.,1991.

ASLANKARA, M.Sadık, Usta Eller, Novartis Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.

BARIŞTA, H. Örcün, Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları, T.C Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara,2005

CÖN, Arif, Keçe Atölyesi, erişim tarihi:04.11.2012

DİYARBEKİRLİ,N.,-Oktay Aslanapa,Türk Tarihi, Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu,Ankara,1977.

EKİNCİ, S. Ebru Balıkesir El Sanatları, T.C Balıkesir Valiliği İl Kültür Turizm BakanlığıYay.,2006.

ERDEMOĞLU, Emre, Giyilebilir Sanatta Keçe Tekniği Uygulamaları, D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tas. Lisans Tezi, İzmir,2009,

ERGENEKON, Cavidan Başar, Tepme Keçelerin Tarihsel Gelişimi Renk Desen ve Kullanım Özellikleri, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1999.

ERÖZ, Mehmet, Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul,1991.

GÜRÇAY, Hikmet, Keçe ve Keçecilik, Türk Etnografya Dergisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1966,sayı:9.

SEYİRCİ,M.,A.Topbaş, Anadolu'da Keçecilik, Erdem Dergisi Halı Özel Sayısı III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara,1999.

ÖGEL, Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş III, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.,Ankara,1985.

URSEİTOVA, Maya, Geleneksel Keçe Sanatının Kırgız, Anadolu ve Günümüz Giyim Aksesuarları Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma, D.E.Ü. Güzel Sanatlar Enst. Tekstil Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir,2005.